

*Дмитрук О. О.,
к.ю.н., доцент,
докторант кафедри фінансового права,
Національний університет «Юридична академія
України імені Ярослава Мудрого»*

КЛАСИФІКАЦІЯ ДЖЕРЕЛ ФІНАНСОВОГО ПРАВА

Незважаючи на те, що майже в кожному з підручників чи навчальних посібників з фінансового права окреслюються певні аспекти фінансово-правових джерел, їх класифікація проводиться вкрай рідко. Аналіз фінансово-правової літератури свідчить, що цьому питанню приділено недостатньо уваги. Поряд з тим певні приклади все одно існують. Так, М. П. Кучерявенко джерела фінансового права поділяє за декількома ознаками: 1) владно-територіальною – загальнодержавні, республіканські (Автономна Республіка Крим), місцеві; 2) за характером правових норм – нормативні (містять правові норми загального характеру, прийняті компетентними органами у встановленому порядку) і ненормативні (не містять правових норм загального характеру); 3) за особливостями правового регулювання і характером установа – нормативно-правові акти, звичаї, санкціоновані компетентними органами у встановленому порядку; прецеденти; міжнародні договори; правові доктрини [5, с. 50]. У цілому підтримуючи запропоновану класифікацію, зазначимо, що доволі спірним є виокремлення як підстави для класифікації саме характеру правових норм, що передбачає поділ джерел на нормативні та ненормативні.

Річ у тому, що характерною ознакою джерел фінансового права є їх нормативність. Сутність цієї категорії полягає у спрямованості на регулювання певного виду суспільних відносин, встановленні загальнообов'язкового правила. Аналіз юридичної літератури свід-

чить, що науковцями виокремлюються декілька ознак нормативності, а саме: неконкретність (неперсоніфікованість) адресата, постійний характер дії, а також збереження дії, незалежно від виконання. Саме тому Н. М. Пархоменко вважає нормативність ключовою ознакою, яка виступає підставою для визнання явища джерелом права [4, с. 95]. Через цю властивість реалізується соціальна цінність права, його регулятивні властивості [1, с. 107]. За допомогою цієї ознаки різняться між собою ті правові акти, які є джерелами фінансового права, й індивідуальні фінансово-правові акти.

Говорячи про нормативність, треба підкреслити, що дія джерел фінансового права поширюється на будь-яких осіб, які є суб'єктами фінансового права і мають потенційну можливість стати учасниками фінансових правовідносин. Саме тому правові акти, у яких конкретно вказаний адресат, розраховані на одичне застосування і тому втрачають дію після їх реалізації, тобто є ненормативними, взагалі втрачають здатність бути джерелами фінансового права. Отже, запропонована класифікація потребує певного коригування, оскільки джерела фінансового права завжди є нормативними.

Л. В. Жук джерела податкового права поділяє на основоположні (які є фундаментом та методологічним орієнтиром податкового права держави) і законодавчі, з чим доволі складно погодитися. Перш за все, незрозумілим є поняття основоположних джерел податкового права. Виходячи з цього, існують і не основоположні джерела, але що це за джерела, Л. В. Жук не вказує. Крім того, не встановлені у такому разі чіткі підстави для проведення класифікації Л. В. Жук. Більше того, спірним є віднесення Конституції України (з огляду на назву третього розділу її роботи) до законодавчих джерел податкового права [2, с. 9, 10], адже Конституція України – це Основний Закон нашої держави. Він теж приймається Верховною Радою України.

І. А. Кривих, розглядаючи джерела податкового права, залежно від критерію встановлення джерелом «нових» або конкретизуючих правових норм, пропонує їх класифікувати на дві ключові групи: основні джерела та допоміжні (інтерпретаційні). Так, до першої групи дослідниця відносить нормативно-правовий акт і міжнародний договір з податкових питань. До другої – рішення Конституційного Суду РФ та деяких міжнародних судів (Європейського суду з прав людини, Економічного суду СНД), що містять правові позиції з

податкових питань, а також нормативні роз'яснення компетентних органів виконавчої влади [3, с. 7, 14]. Така класифікація теж має певні вади. Так, норми, що конкретизують положення закону, можуть міститися й у підзаконних нормативно-правових актах. З огляду на це, логічним буде їх віднесення до допоміжних джерел. Більше того, за таких міркувань виникає питання, до якого виду джерел треба відносити Рішення Конституційного Суду за умови формування в ньому «нової» норми, якої раніше не було в законодавстві, але яка вкрай потрібна для регулювання фінансових відносин в умовах сьогодення.

На наше переконання, для проведення класифікації вкрай важливим є встановлення певного критерію. Останнім може бути форма встановлення; юридична сила; коло об'єктів, на які поширюється їх дія; обсяг регулювання тощо. Зважаючи на це, джерела фінансового права можуть бути класифікованими: 1) за формою установа: нормативно-правові акти; прецеденти; нормативно-правові договори; 2) залежно від того, які галузеві правові норми відбиті у певному акті: комплексні – містять поряд з фінансово-правими нормами і норми інших галузей права і, відповідно, покликані врегульовувати не тільки фінансові, а й інші суспільні відносини; і галузеві – містять виключно фінансово-правові норми; 3) за обсягом фінансово-правового регулювання поділяємо на акти: загального (містять норми з різних питань публічної фінансової діяльності) та інституційного (стосуються регулювання окремих інститутів чи підгалузей фінансового права) характеру; 4) за часом дії – на постійні та тимчасові; 5) залежно від території їх дії – загальнодержавні й місцеві.

Отже, існують класифікаційні ряди джерел фінансового права. Наявність різноманітності джерел фінансового права має об'єктивне походження та свідчить, що у процесі об'єктивізації норм фінансового права застосовуються різні форми. Це дозволяє забезпечити ефективне правове регулювання відносин з приводу мобілізації, розподілу й використання коштів публічних фондів. Проте на законодавчому рівні ні їх визначення, ні система, ні ієрархія, ні класифікація є невизначеними. Усе це вказує на необхідність подальшого наукового пошуку у цій сфері з метою наступного втілення певних пропозицій у правотворчій діяльності відповідних органів.

Список використаної літератури

1. Барциц И. Н. Источники служебного права: учебник / И. Н. Барциц, С. В. Бошно. – М.: РАГС, 2007. – 272 с.
2. Жук Л. В. Джерела податкового права: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 / Жук Л. В. – Ірпінь, 2005. – 19 с.
3. Кривых И. А. Источники налогового права Российской Федерации: понятие, проблемы классификации, основные принципы действия: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.14 / И. А. Кривых. – Екатеринбург, 2009. – 26 с.
4. Пархоменко Н. М. Джерела права: проблеми теорії та методології: [монографія] / Н. М. Пархоменко. – К.: Юридична думка, 2008. – 336 с.
5. Фінансове право України: навч. посіб. / [Кучерявенко М. П., Криницький І. Є., Лукашев О. А. та ін.]; за заг. ред. М. П. Кучерявенка. – Х.: Право, 2010. – 288 с.